

Umumiy pedagogika tamoyillari asosida inklyuziv ta'limni rivojlantirish

Dilbarxon Valijonova
Valijonovadilbarxon@gmail.com
Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy pedagogika tamoyillari asosida inklyuziv ta'limni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Inklyuziv ta'limning mohiyati, maqsadi, vazifalari hamda pedagogik tamoyillar asosida tashkil etilishining ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, maxsus ehtiyojli bolalarni jamiyatga moslashtirish, ularga teng ta'lim imkoniyatlarini yaratish va pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini oshirish masalalari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, pedagogika, maxsus ehtiyojli bolalar, ta'lim tamoyillari, individual yondashuv, pedagogik texnologiya, teng imkoniyat, tarbiya

Developing inclusive education based on general pedagogic principles

Dilbarkhon Valijonova
Valijonovadilbarxon@gmail.com
Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: This article covers the theoretical and practical aspects of developing inclusive education based on the principles of general pedagogy. The essence, goals, objectives of inclusive education, and the importance of its organization based on pedagogical principles are analyzed. Also, the issues of adapting children with special needs to society, creating equal educational opportunities for them, and increasing the professional competence of teachers are considered.

Keywords: inclusive education, pedagogy, children with special needs, principles of education, individual approach, pedagogical technology, equal opportunities, upbringing

Kirish

Ta'lim inson hayotidagi eng muhim ijtimoiy jarayonlardan biri hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyoti ta'lim tizimining qay darajada rivojlanganligiga bog'liqdir. Hozirgi kunda dunyo miqyosida barcha bolalarning sifatli ta'lim olishini ta'minlash dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli inklyuziv ta'lim tizimini

rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Inklyuziv ta'lim barcha bolalarni, jumladan jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni ham umumiy ta'lim muassasalarida teng ravishda o'qitishni nazarda tutadi. Bugungi kunda dunyo ta'lim tizimida barcha bolalar uchun teng imkoniyat yaratish muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Maxsus ehtiyojli bolalarni jamiyat hayotiga faol jalb etish, ularning sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim - bu barcha bolalarni bir xil ta'lim muhitida o'qitish, ularning individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishdir.[1]

Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi - har bir bolaning individual imkoniyatini hisobga olgan holda sifatli ta'lim olishiga erishishdir. Bu jarayonda umumiy pedagogika tamoyillari muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Pedagogika tamoyillari ta'lim va tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga yordam beradi hamda o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi bolalarni ajratmasdan, ularni teng huquqli ravishda o'qitish va tarbiyalashdan iboratdir. Ushbu tizim orqali maxsus ehtiyojli bolalar sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda bilim oladi, muloqot qiladi va jamiyatga moslashadi. Natijada bolalarda bag'rikenglik, insonparvarlik va hamkorlik kabi ijobiy fazilatlar shakllanadi. [2]

Bugungi kunda O'zbekistonda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari, umumta'lim maktablari hamda oliy ta'lim muassasalarida maxsus ehtiyojli bolalar uchun qulay muhit yaratish, pedagoglarni tayyorlash va zamonaviy metodlarni joriy etish bo'yicha muhim ishlar olib borilmoqda.

Inklyuziv ta'lim tushunchasi va uning mohiyati:

Inklyuziv ta'lim - bu barcha bolalarning sog'lig'i, qobiliyati, millati yoki ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar bir xil ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lishidir. Ushbu ta'lim shakli bolalarni alohida ajratmasdan, ularni umumiy muhitda o'qitishni ko'zda tutadi. Inklyuziv ta'limning mohiyati bolalarda ijtimoiy tenglik, o'zaro hurmat va bag'rikenglikni shakllantirishdan iboratdir. [3]

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun inklyuziv muhit yaratish ularning jamiyatga moslashuvini osonlashtiradi. Bunday bolalar sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda ta'lim olishi orqali o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi, muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda mustaqil hayotga tayyorlanadi. Inklyuziv ta'lim faqatgina nogironligi bo'lgan bolalar uchun emas, balki barcha bolalar uchun foydali hisoblanadi. Chunki bunday muhitda o'quvchilar bir-birini tushunishga, yordam berishga va hamkorlikda ishlashga o'rganadi.

Umumiy pedagogika tamoyillarining inklyuziv ta'limdagi o'rni: Pedagogika tamoyillari ta'lim jarayonining asosiy qonuniyatlarini belgilaydi. Inklyuziv ta'limni samarali tashkil etishda quyidagi pedagogik tamoyillar muhim ahamiyat kasb etadi.

Insonparvarlik tamoyili:

Insonparvarlik tamoyili har bir bolaga hurmat bilan munosabatda bo'lishni talab etadi. Inklyuziv ta'limda bu tamoyil barcha bolalarning huquqlarini teng himoya qilishni anglatadi. Pedagog o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olib, ularga mehr va e'tibor bilan yondashishi zarur. [4]

Insonparvarlik asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni bolalarda ijobiy psixologik muhit yaratadi. Ayniqsa, maxsus ehtiyojli bolalarning o'zini erkin his qilishi va jamoaga moslashuvida bu tamoyil katta ahamiyatga ega.

Individual yondashuv tamoyili:

Har bir bolaning qobiliyati va rivojlanish darajasi turlicha bo'ladi. Shu sababli inklyuziv ta'limda individual yondashuv tamoyiliga amal qilish zarur. Pedagog o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishi va ehtiyojidan kelib chiqib dars jarayonini tashkil etishi kerak. Ayrim bolalarga qo'shimcha tushuntirish yoki maxsus metodlardan foydalanish talab etiladi. Individual yondashuv o'quvchilarning ta'lim jarayoniga faol ishtirokini ta'minlaydi va ularning imkoniyatlarini yuzaga chiqaradi. Tizimlilik va izchillik tamoyili: Inklyuziv ta'lim samaradorligi ta'limning tizimli va izchil tashkil etilishiga bog'liq. O'quv materiallari oddiydan murakkabga qarab bosqichma-bosqich o'rgatilishi kerak. Bu tamoyil o'quvchilarning bilimni oson o'zlashtirishiga yordam beradi. Pedagog dars jarayonida mavzular o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlashi, amaliy mashg'ulotlardan foydalanishi zarur. Ayniqsa, maxsus ehtiyojli bolalar uchun takrorlash va mustahkamlash ishlari muhim hisoblanadi.

Faollik tamoyili:

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish muhim vazifalardan biridir. Inklyuziv ta'limda interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari va guruhli ishlardan foydalanish samarali natija beradi. Faol ishtirok etgan bola bilimni yaxshi o'zlashtiradi va ijtimoiy ko'nikmalari rivojlanadi.

Inklyuziv ta'limni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari:

Inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun bir qator muhim vazifalarni amalga oshirish talab etiladi. Avvalo, ta'lim muassasalarida maxsus ehtiyojli bolalar uchun qulay sharoit yaratish zarur. Panduslar, maxsus jihozlar, moslashtirilgan o'quv materiallari va texnologiyalar ta'lim samaradorligini oshiradi. Ikkinchidan, pedagoglarning kasbiy malakasini oshirish muhimdir. Inklyuziv ta'lim bilan ishlaydigan pedagog maxsus pedagogika, psixologiya va korreksion metodikalarni yaxshi bilishi kerak. Pedagoglarning malakasini oshirish kurslarini tashkil etish inklyuziv ta'lim sifatini yaxshilaydi. Uchinchidan, ota-onalar bilan hamkorlikni

kuchaytirish zarur. Ota-onalar bolaning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Pedagog va ota-onaning hamkorligi natijasida bolaning ta'limdagi muvaffaqiyati oshadi. To'rtinchidan, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash muhim hisoblanadi. Multimedia vositalari, interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalar o'quvchilarning qiziqishini oshiradi hamda dars samaradorligini ta'minlaydi.

Inklyuziv ta'limning jamiyatdagi ahamiyati Inklyuziv ta'lim jamiyatda bag'rikenglik va insonparvarlik muhitini shakllantiradi. Bunday ta'lim tizimi orqali bolalar bir-birini tushunishga, hurmat qilishga va yordam berishga o'rganadi. Natijada jamiyatda nogironligi bo'lgan shaxslarga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi. Inklyuziv ta'lim maxsus ehtiyojli bolalarning ijtimoiy hayotga faol qo'shilishiga yordam beradi. Ular mustaqil fikrlash, kasb egallash va jamiyatda o'z o'rnini topish imkoniyatiga ega bo'ladi.[5]

Xulosa umumiy pedagogika tamoyillari inklyuziv ta'limni rivojlantirishning muhim asosini tashkil etadi. Insonparvarlik, individual yondashuv, tizimlilik va faollik tamoyillari barcha bolalar uchun sifatli ta'lim olish imkoniyatini yaratadi. Inklyuziv ta'lim orqali jamiyatda tenglik, bag'rikenglik va ijtimoiy adolat mustahkamlanadi. Shu sababli ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvni yanada rivojlantirish va pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini oshirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hasanboyev J., To'raqulov X. Pedagogika. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
2. Po'latova P.M. Maxsus pedagogika asoslari. — Toshkent, 2020.
3. Nurmuhamedova L. Inklyuziv ta'lim metodikasi. — Toshkent, 2021.
4. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. — Toshkent: Iqtisod-moliya, 2018.
5. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2020.
6. Azimaxon, K. (2025). Professional Health of Teachers as A Key Factor in The Development of Modern Education. *European International Journal of Pedagogics*, 5(01), 121-124.
7. Mutalov, S. X. O. G. L., & Kamolova, A. O. Q. (2026). Bola tarbiyasida iqtisodiy va ekologik tarbiyaning ahamiyati va o'rnini. *Science and Education*, 7(2), 255-259.
8. Azimaxon, K. (2025). O'qituvchilarning kasbiy salomatligi zamonaviy ta'lim rivojlanishining asosiy omili sifatida. *Yevropa xalqaro pedagogika jurnali*, 5 (01), 121-124.
9. Ibragimova, M. va Kamolova, A. (2026). Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi. *Fan va ta'lim*, 7 (2), 264-267.

10. Kamolova, AOQ (2026). O'qituvchining shaxsiyati va uning pedagogik faoliyat samaradorligiga ta'siri. Fan, texnologiya va ta'lim akademik jurnali , 2 (4), 67-69.

11. Avazjon o'g'li, A. R., & qizi KHOLIKOV, K. A. O. (2026). O'ZBEKISTONDA MILLIY MAKTAB MUOMMOSI BOSQICHLARI VA UNING ZAMONAVIY YECHIMLARI. TADQIQOTLAR, 77(2), 136-140. Yo'

12. Idashev, J. va Xoljigitov, D. (2025 yil, noyabr). MATEMATIKA O'QITUVCHILARI UCHUN RAQAMLI KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH ZARURATI. Ilmiy amaliy anjumanda (1-jild, 1-son, 459-462-betlar).

13. Ogli, YJA (2024). Kelajakdagi tarix o'qituvchilarida aksiologik yondashuvni rivojlantirishga kirishning mazmuni. JournalNX , 10 (10), 34-38.

14. Numonkhonova, R., & Kamolova, AOK (2026, may). INKLYUZIV TA'LIMDA SHAXSIY YO'NALTIRILGAN SHAXSIY TA'LIM ASOSLARI. Xalqaro konferensiya platformasida (2-jild, 5-son, 171-173-betlar).